

بیست سال
نقد ادبیات کودک (۸)

0 سیدعلی کاشفی خوانساری

سال ۱۳۶۵

سال ۶۵، باز هم سال جنگ شهرها بود. در بهمن ماه این سال، برای اولین بار مدارس تهران به دلیل شدت موشکباران تعطیل شد. فوت آیت‌الله العظمی شریعتمداری، دستگیری باند مهدی هاشمی، تصرف مناطق جدیدی در خاک عراق، از دیگر اتفاقات مهم سال بود.

در عرصه نقد ادبیات کودک، سال ۱۳۶۵، سال محمدرضا سرشار بود. بیشترین و جنجالی‌ترین نقدهای این سال را محمدرضا سرشار نوشت. پس از او مصطفی رحماندوست، فعال‌ترین نویسنده سال بود.

در عرصه مجلات تخصصی ویژه کتاب، باز تنها نشریه موجود، گزارش شورای کتاب کودک است که دو شماره منتشر شد. مقاله «نگاهی به زبده آثار ادبیات کودکان جهان»، نوشته توران میرهادی، در این نشریه به چاپ رسید. باقی مطالب آن یا اخبار و گزارش فعالیت‌های شورا بود و یا مقالات ترجمه و از مقالات تالیفی نظری، چیزی به چاپ نرسید. در سال ۶۵، هیچ نشریه‌ای ویژه‌نامه ادبیات کودک منتشر نکرد.

البته در سایر نشریات فرهنگی، مطالب مربوط به ادبیات کودک کم نبود. ماهنامه تربیت «اهمیت و راه و رسم قصه‌گویی»، نوشته مصطفی رحماندوست را به طور مسلسل چاپ می‌کرد. همچنین، مقالات پیوسته‌ای درباره کتابخانه‌های کودکان، در این نشریه چاپ شد. پیام یونسکو، در شماره ۹۳، مقاله دیگری از اوربازتر (اورجاستر)، درباره کتاب‌ها و کودکان معلول منتشر کرد و در همان شماره، مقاله ترجمه دیگری نیز درباره قصه‌های پربان داشت.

فصلنامه پیوند، مقاله‌ای با نام «کتاب خواندن» و مقاله دیگری با عنوان «ادبیات کودکان» داشت. صحیفه (ماهنامه فرهنگی روزنامه جمهوری اسلامی)، در شماره ۳۹، تکمله‌ای بر بیست سال تلاش را با امضای محمد دیدار منتشر کرد. این مقاله که نوشته محمدرضا سرشار بود، به بررسی انتقادآمیز فعالیت‌های شورای کتاب کودک و داستان‌های نادر ابراهیمی می‌پرداخت. همو در شماره‌های ۴۱ و ۴۲، به بررسی «ویژگی‌های قصه‌های خامی کودکان» پرداخت. هم‌چنین مجله «آی‌ش»، به قلم مجتبی‌ی. ظ. نقد شد. در شماره ۴۴، از «نقش کتاب در پرورش نسل انقلاب» صحبت شد.

رشد معلم، سلسله مقالات «خواب خوش» را از مصطفی رحماندوست، درباره لالایی‌ها درج می‌کرد. رشد تکنولوژی آموزشی (که ضمیمه رشد معلم منتشر می‌شد)، مقاله‌ای از هوشنگ عزیزی، درباره روزنامه دیواری و چهار مقاله از موسی مجیدی، درباره کتابخانه‌های کودکان و کتاب‌های مناسب داشت.

نشریه علوم تربیتی، «گزارشی از پیش‌نشست سمینار کتابخانه‌های کودکان در کشورهای در حال توسعه» را به قلم اسدالله آزاد منتشر کرد.

در میان نشریات خاص کودکان و نوجوانان، سوره بچه‌های مسجد که در این سال به صورت شورایی منتشر می‌شد، فعال‌ترین بود. سه نقد به قلم نقی سلیمانی، سه نقد از محمدرضا سرشار (رضا رهگذر)، دو نقد از مهدی حجوانی، دو نقد از مصطفی خرامان، نقدی از فریدون عموزاده خلیلی، نقدی از بیوک ملکی و چندین نقد به قلم دیگران، در شماره‌های مختلف سوره بچه‌های مسجد، در سال ۶۵ منتشر شد.

نشریه فعال دیگر، آیش بود. اسدالله شعبانی، ۳ نقد بر کتاب‌های کودکان نوشت و آثار تئوری دیگری هم ارائه کرد. در همان نشریه، جعفر ابراهیمی شاهد، «پلی به سوی شعر» را ادامه می‌داد و مقالات ادبی می‌نوشت. «پلی به داستان» هم در همین نشریه درج می‌شد. رشد نوجوان، رشد جوان و شاهد کودکان هم مقالات و نقدهای پراکنده‌ای داشتند. کیهان‌بچه‌ها، علاوه بر مطالب پراکنده، در ۲۷ شماره مقالات پیوسته محمدرضا سرشار را درباره نقد منتشر کرد.

در بین روزنامه‌ها، بیشترین سهم را کیهان داشت. گزارشی از کتابخانه‌های کانون، ترجمه و نشر کتاب کودک در شش کشور جهان، مطلبی درباره نمایشگاه بولونیا، مصاحبه با مرادی کرمانی، مقاله‌ای درباره مقاطع سنی و ادبیات کودک، به قلم ع. حسینی، در تاریخ ۶۵/۲/۲۹، مقالاتی از منصور حسین‌زاده و جلیل عرفان‌منشی، درباره تاریخ مطبوعات کودک و نوجوان، در ۶۵/۷/۲۳ از جمله این مطالب بود.

در روزنامه اطلاعات، مجید تفرشی، مطلبی به یاد جبار باغچه‌بان نوشت. «حیطه ادبیات کودکان جای هرکسی نیست»، در ۱۰/۲۳ و نقدی بر مجلات رشد، در ۱۲/۱۴ به چاپ رسید. همین‌طور، اولین بار نامه نویسندگان کودک، در روزنامه اطلاعات درج شد که بنا به اهمیت، بخشی از آن نقل می‌شود:

نامه سی و سه تن از شاعران و قصه‌نویسان کودکان و نوجوانان به روزنامه اطلاعات

هفته‌ای به عنوان «هفته کتاب کودک و نوجوانان» اختصاص داده شود

در کشورهای مختلف دنیا، از جمله کشور اسلامی ایران، رسم بر این است که برای تاکید بر یک موضوع خاص و جلب توجه هرچه بیشتر مسئولان ذی‌ربط و مردم به آن موضوع، «روز» یا «هفته» خاصی را در سال، به آن مسئله اختصاص داده، نامگذاری می‌کنند.

کودکان و نوجوانان که به اعتباری، گردانندگان آینده چرخ‌های فرهنگ، سیاست، اقتصاد و به طور کلی تمدن هر کشور، در نتیجه جهان هستند، از بااهمیت‌ترین و تعیین‌کننده‌ترین قشرهای هر جامعه می‌باشند که باید بیشترین سرمایه‌گذاری‌های مادی و معنوی، روی آنان صورت گیرد و حکومت‌ها و دولت‌ها نیز در هر کشوری و با هر عقیده و طرز تفکری، از این مهم غافل نیستند.

نظر به اهمیت کتاب، در ساختن و پرورش روح و فکر کودکان و نوجوانان و تاثیر مضاعفی که این گروه به خاطر ضمیر پاک و ساده و بی‌آلایش خود، نسبت به بزرگسالان، از کتاب و مطالعه می‌گیرند، لازم است که این قشر عظیم، با «کتاب» و «کتابخوانی» انس و الفتی هرچه بیشتر پیدا کنند. اعلام هفته‌ای خاص به نام «هفته کتاب کودک و نوجوان»، اقداماتی که به تبع آن، در هفته مذکور، از طرف سازمان‌ها، موسسات، نهادها، نشریات و ناشران ذیربط در این راستا صورت خواهد گرفت، می‌تواند عامل بسیار موثری در رسیدن به این هدف بزرگ و سرنوشت‌ساز باشد...

به همین دلیل، با عرض احترام به روح‌های بزرگ تمام شهدای نوجوان و مربیان و معلمان آن‌ها، به خصوص قصه‌نویسان شهید ادبیات اسلامی کودکان و نوجوانان، شهید «یوسف ملک شامران» و «شهید علیرضا شاهی» ما دست‌اندرکاران مسلمان ادبیات کودک و نوجوان، پیشنهاد می‌کنیم که سال‌روز شهادت «شهید حسین فهمیده» به مدت یک هفته «هفته ایرانی کتاب کودک و نوجوان»، نامگذاری و اعلام گردد.

اسامی و تخصص‌ها و مسئولیت‌های افراد امضاءکننده پیشنهاد:

۱ - علیرضا آقابالایی - شاعر و قصه‌نویس کودکان و نوجوانان

۲ - مصطفی رحماندوست - شاعر، قصه‌نویس، مترجم و مدرس و محقق ادبیات کودکان و نوجوانان، مدیرمسئول مجلات «رشد» و سردبیر «رشد دانش آموز»

۳ - بیوک ملکی (سحر) - شاعر کودکان و نوجوانان و سردبیر برنامه «بچه‌های انقلاب» صدای جمهوری اسلامی ایران

۴ - احمد عربلو - قصه‌نویس کودکان و نوجوانان، سردبیر مجله «رشد نوجوان» (وابسته به انتشارات دفتر کمک آموزشی آموزش و پرورش)

۵ - حسین فتاحی - قصه‌نویس کودکان و نوجوانان و مسئول قصه مجله «کیهان بچه‌ها»

۶ - رضا رهگذر - قصه‌نویس، محقق، منتقد ادبیات کودکان و نوجوانان، سردبیر سابق برنامه‌های «خردسال»، «بچه‌های انقلاب»، «قصه ظهر جمعه» و مسئول دفتر «کودکان و نوجوانان»

- صدای جمهوری اسلامی ایران، «قصه‌گوی ظهر جمعه» رادیو
- ۷ - احمد غلامی - قصه‌نویس کودکان و نوجوانان
- ۸ - مهدی حجوانی - قصه‌نویس و منتقد ادبیات کودکان و نوجوانان
- ۹ - مقصود نیمی - قصه‌نویس و مسئول واحد کودکان و نوجوانان انتشارات «امیرکبیر»
- ۱۰ - عبدالحمید پیروز - مسئول «واحد کودکان و نوجوانان» صدای جمهوری اسلامی ایران و سردبیر برنامه «خردسال» رادیو
- ۱۱ - فریدون عموزاده خلیلی - قصه‌نویس کودکان و نوجوانان و عضو شورای جنگ «بچه‌های مسجد»
- ۱۲ - حسن احمدی - قصه‌نویس کودکان و نوجوانان
- ۱۳ - شکوه قاسم‌نیا - شاعر کودکان و نوجوانان و مسئول نشریه «شاپرک» (ضمیمه مجله «کیهان بچه‌ها»)
- ۱۴ - امیر مراد حاصل - قصه‌نویس کودکان و نوجوانان
- ۱۵ - فریبا کلهر - قصه‌نویس کودکان و نوجوانان
- ۱۶ - مصطفی خرامان - قصه‌نویس کودکان و نوجوانان
- ۱۷ - علی میرزاییگی - شاعر و قصه‌نویس کودکان و نوجوانان و مدرس ادبیات کودکان و نوجوانان و مسئول مرکز بررسی آثار مجلات «رشد»
- ۱۸ - سیدمهدی شجاعی - قصه‌نویس کودکان و نوجوانان
- ۱۹ - جعفر ابراهیمی (شاهد) - شاعر و قصه‌نویس کودکان و نوجوانان و سردبیر جنگ هنری «آبش»
- ۲۰ - حمید گروگان - قصه‌نویس کودکان و نوجوانان
- ۲۱ - محمد میرکیانی - قصه‌نویس کودکان و نوجوانان و سردبیر برنامه «قصه ظهر جمعه» صدای جمهوری اسلامی ایران
- ۲۲ - مجید راستی - قصه‌نویس کودکان و نوجوانان و سردبیر برنامه «کودک» سیمای جمهوری اسلامی ایران، شبکه دوم
- ۲۳ - فروزنده خداجو - قصه‌نویس کودکان و نوجوانان
- ۲۴ - امیرحسین فردی - قصه و نمایشنامه‌نویس کودکان و نوجوانان و سردبیر مجله «کیهان بچه‌ها»
- ۲۵ - فرح‌روز صداقت - قصه‌نویس کودکان و نوجوانان
- ۲۶ - طیبه صالحی - قصه‌نویس کودکان و نوجوانان
- ۲۷ - آذر رضایی - قصه‌نویس کودکان و نوجوانان
- ۲۸ - وحید طوفانی - مسئول مرکز آفرینش‌های ادبی کودکان و نوجوانان کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان
- ۲۹ - اسدالله شعبانی - شاعر کودکان و نوجوانان
- ۳۰ - مژگان شیخی - قصه‌نویس
- ۳۱ - مجید عمیق - مترجم کودکان و نوجوانان
- ۳۲ - قیصر امین‌پور - شاعر کودکان و نوجوانان
- ۳۳ - نقی سلیمانی - قصه‌نویس و منتقد ادبیات کودکان و نوجوانان و عضو جنگ هنری «بچه‌های مسجد»
- روزنامه جمهوری اسلامی، گزارشی از بولونیا و نقدی بر یک کتاب، در ۱۰/۲ داشت و ابرار، در فروردین ماه، دو مطلب درباره روزنامه دیواری به چاپ رساند.
- در میان نشریات عمومی باید به مقاله‌ای درباره اهمیت ادبیات کودک، از محمدرضا سرشار، در شماره ۳۴۴ سروش، مقاله‌ای از نادر میرزایی، درباره هنر و ادبیات کودکان، در شماره‌های ۳۵ و ۳۶ هفته‌نامه ولایت، نقد و شرحی بر کتاب ساداکو، در شماره ۱۴۲ تموز و مقاله «سهل‌انگاری در نشر کتاب‌های کودک و وجود کتاب‌های مبتذل»، در زن‌روز شماره ۱۰۹۹ و مقاله‌ای درباره داستان‌های کودکان، در همان شماره اشاره کرد.
- از اتفاقات مهم سال ۶۵، باید به نامه ۳۳ تن از نویسندگان و شاعران، به وزارت ارشاد و مجلس شورای اسلامی، مبنی بر تقاضای اختصاص هفته‌ای به عنوان هفته کتاب کودک و نوجوان اشاره کرد. برگزاری مجلس بزرگداشت عباس یمنی شریف، تاریخ ۶۵/۷/۳۰، در شورای کتاب کودک، حضور کانون در نمایشگاه بولونیا و بازتاب خبری گسترده این موضوع، از دیگر مسائل بود. درگذشت سلمان هراتی که در این سال روی داد، چندان بازتاب چشمگیری در میان مطبوعات کودک و نوجوان نداشت.
- در سال ۶۵، دو فهرست کتاب‌های مناسب منتشر شد که هر دو هم دومین جلد از مجموعه خود بودند. یکی از سوی کانون پرورش فکری، در تیرماه منتشر شد و شامل ۶۳۷ عنوان کتاب می‌شد که نام برخی کتاب‌ها در جلد اول هم آمده بود و این حاکی از بازنگری در سیاست‌های بررسی کتاب، توسط گروهی جدید بود. ۴۸۸ عنوان از این کتاب‌ها از ناشران غیرکانونی بود که از میان ۴۰۰۰ عنوان کتاب بررسی شده در سال‌های ۶۰ تا ۶۳،
- گزینش شده بودند. ملاک عمده بررسی ۱. معیارهای ارزشی اعتقادی اخلاقی اسلام و انقلاب اسلامی ۲. تناسب با نیازها، علایق و توانایی‌های کودکان و نوجوانان بود.
- فهرست دوم، از سوی گروه کتاب و کتابخانه معاونت پرورشی وزارت آموزش و پرورش در ۲۰/۱۰۰۰ نسخه منتشر شد. در مقدمه کتاب، پس از اشاراتی طولانی به نقش کتاب و لزوم نقد و کتاب‌های نامناسبی که از سوی دشمنان منتشر می‌شود، ملاک‌های انتخاب کتاب ذکر شده است ملاک‌ها به دو بخش تکنیکی و محتوایی تقسیم شده. کتاب‌ها برای گروه سنی اول دبستان، تا پایان دوره راهنمایی، در چهار گروه تقسیم و مشخص شد. برخی کتاب‌ها با دو ستاره و برخی با یک ستاره اولویت‌دهی شد. این فهرست، شامل اطلاعات مربوط به ۳۳۶ عنوان کتاب است. مطلبی درباره نحوه انتخاب کتاب توسط کودکان، در کتابخانه و نشانی ۲۰ ناشر اصلی مورد تأیید، در پایان کتاب آمده است.
- مهم‌ترین کتاب مستقل درباره ادبیات کودک، در این سال، کتابی درسی برای تربیت معلم بود که به طور مشترک توسط جمشیدیان، رحماندوست و سرشار تالیف و جایگزین کتاب‌های قبلی شد. کتاب‌های درسی پس از انقلاب، در زمینه ادبیات کودک، پیش از آن یکی تألیف ایرج جهانشاهی بود و دیگری باز نوشته وحید نیکخواه آزاد.
- کتاب «داستان تعریف، ابزارها و عناصر»، نوشته ناصر ایرانی نیز در این سال، از سوی کانون منتشر شد که البته ارتباط مستقیمی با ادبیات کودک نداشت و نه درباره ادبیات کودک بود و نه برای استفاده نوجوانان. فقط ناشر آن، ناشر کتاب‌های کودک بود.
- «سیمای جنگ در آثار کودکان و نوجوانان»، پژوهشی بود که از سوی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، در ۱۵۶ صفحه منتشر شد. این پژوهش بر اساس تحلیل داستان‌ها، اشعار و نقاشی‌های کودکان، در فاصله سال‌های ۵۹ تا ۶۳ صورت گرفته بود.
- «مفهوم ساده فهرست‌نویسی»، نوشته ایستریوس، با ترجمه پروین بلورچی، توسط انتشارات امیرکبیر منتشر شد. این کتاب، راهنمایی بود برای سازمان دادن کتاب‌ها و سایر مواد کتابخانه‌ها در «مدارس و کتابخانه‌های عمومی کوچک».
- برخی کتاب‌ها هم تنها فصولی مربوط به ادبیات کودک داشتند. مثلاً «آموزش و پرورش فلسطینیان»، نوشته سارا گراهام براون، ترجمه محمدتقی اکبری که توسط انتشارات آستان قدس انتشار یافت، صفحاتی را به کتاب‌های کودکان در فلسطین اختصاص داده بود.